

Frihandelsavtalen mellom EU og Canada

Virksomheter for Norge og norsk eksport av fisk

Per Botolf Maurseth

Utgiver: Norsk Utenrikspolitisk Institutt 2015
Copyright: © Norsk Utenrikspolitisk Institutt 2015
ISBN: 1894-650X

Alle synspunkter står for forfatternes regning. De må ikke tolkes som uttrykk for oppfatninger som kan tillegges Norsk Utenrikspolitisk Institutt. Artiklene kan ikke reproduseres – helt eller delvis – ved trykking, fotokopiering eller på annen måte uten tillatelse fra forfatterne.

Besøksadresse: C.J. Hambros plass 2d
Postadresse: Postboks 8159 Dep.
NO-0033 Oslo, Norway
Internett: www.nupi.no
E-post: post@nupi.no
Fax: [+ 47] 22 99 40 50
Tel: [+ 47] 22 99 40 00

Frihandelsavtalen mellom EU og Canada

Virkninger for Norge og norsk eksport av fisk

Per Botolf Maurseth

NUPI og Handelshøyskolen BI.¹

Sammendrag

I 2016 er det ventet at ferdigforhandlet frihandelsavtale mellom EU og Canada vil tre i kraft. Avtalen innebærer at de fleste tollsatser mellom EU og Canada fjernes. Det tas også sikte på å redusere andre handelshindre.

Den samlede utenrikshandelen til EU og Canada representerer om lag 34 prosent av den totale verdenshandelen. Handelen mellom EU og Canada er mindre og representerer 0.25 prosent av verdens totale handel. Avtalen er likevel viktig og den er ventet å øke handelen mellom EU og Canada.

Avtalen får også virkninger for andre land. En virkning av frihandelsavtaler er handelsvridning. Import fra tredjeland erstattes av import fra avtalepartnerne. For Norge kan dette være av betydning siden Norge i utgangspunktet har frihandelsavtaler både med EU og Canada. Norges handelspreferanser i EU og Canada blir mindre med frihandelsavtale mellom EU og Canada.

I notatet beregnes slike virkninger for Norges eksport til EU og til Canada. Virkningene på norsk eksport avhenger av handelshindrene i utgangspunktet og av markedsandelen til henholdsvis EU i canadiske markeder og Canada i europeiske markeder. De samlede virkningene av frihandelsavtalen mellom EU og Canada beregnes å være små. Men for enkelte varer og varetyper kan virkningene være betydelige.

Publisert av Norsk Utenrikspolitisk Institutt

¹ Takk til Arne Melchior og Monica Sundfær for kommentarer til tidligere utkast av dette notatet.

Innhold

1.	Innledning.....	4
2.	Hovedtrekk i Canadas og EUs utenrikshandel	5
3.	EUs og Canadas handelspolitikk	11
4.	Frihandelsavtalen mellom EU og Canada	25
5.	Preferanseerosjon og virkninger for Norge	27
	Appendiks	36
	Referanser	44

1. Innledning

EU og Canada avsluttet forhandlinger om en frihandelsavtale i september 2014. Avtalen tar sikte på å redusere handelshindringer mellom partene betraktelig. Avtalen innebærer at det meste av toll for varer utenom landbruk fjernes og en rekke andre tiltak for å stimulere handel mellom EU og Canada. Avtalen innebærer sterk liberalisering av handel med tjenester. Frihandelsavtalen går også langt i fremme investeringer mellom EU og Canada og gir investorer beskyttelse gjennom en egen investor-stat tvisteløsningsmekanisme. Det tas sikte på å redusere tekniske handelsbarrierer og styrket vern av intellektuelle eiendomsretter. Avtalen er ferdigforhandlet, men politisk godkjenning både i EU og i Canada gjenstår før avtalen trer i kraft. Det er ventet at det vil skje i 2016.

I dette notatet beskrives hovedtrekk i avtalen og mulige virkninger av en slik avtale for Norge. I neste avsnitt beskrives hovedtrekk i Canadas og EUs utenrikshandel. Deretter beskrives handelspolitikken til EU og Canada mer generelt. Canada har en forholdsvis liberal handelspolitikk med lave tollsatser. EU har høyere og langt mer detaljerte tollsatser enn Canada. Både EU og Canada har handelsavtaler med andre land. Norge har frihandelsavtaler både med EU og Canada. I avsnitt 3 beskrives den nye handelsavtalen. Canada har frihandelsavtale med EFTA og dermed med Norge. Tilsvarende er Norge integrert i EUs indre marked gjennom EØS-avtalen. Gjennom frihandelsavtalen mellom EU og Canada blir Norges handelspreferanser både i Canada og i EU mindre (preferanseerosjon). I avsnitt 4 gis en nærmere analyse av slik preferanseerosjon. Notatet drøfter betydningen av den nye handelsavtalen for handel med fisk, men sammenligner også virkningene med andre varegrupper. Notatet viser at friere handel mellom EU og Canada kan ha betydning for norsk eksport i en del varegrupper. Det gjelder for noen typer fiskeeksport (makrell til Canada og fiskekjøtt, sild og tørrfisk til EU). Det gjelder også for en del andre varegrupper. Eksport av transportmidler og fiskefor til Canada kan bli utsatt for økt konkurranse. Det samme gjelder generelt for eksport av fisk til EU samt metall- og metallvarer og varer fra kjemisk industri.

2. Hovedtrekk i Canadas og EUs utenrikshandel

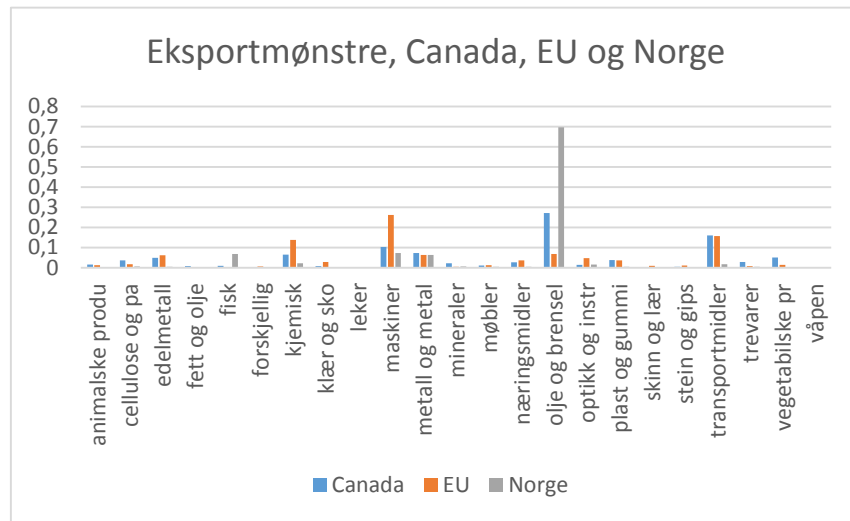
EU og Canada er store og rike økonomier. EU er verdens største økonomi, mens Canada rangerer som nr 9 blant landene i verden sortert etter nominelt BNP (2013). Canada er verdens 19. rikeste land, mens det blant de 20 rikeste landene er syv EU land (Luxemburg, Nederland, Irland, Østerrike, Sverige, Tyskland og Danmark).² Det gjelder helt generelt at store land har større utenrikshandel enn små land. Det innebærer også at EU og Canada har stor utenrikshandel.

Om vi regner EU og Canada som ett frihandelsområde, representerer deres samlede utenrikshandel 34 prosent av den totale verdenshandelen, fordelt med 2,5 prosent på Canada og 31,6 prosent på EU. Handelen mellom EU og Canada representerer derimot bare 0,25 prosent av verdens totale handel med varer. Selv om denne handelen har begrenset omfang, kan frihandel mellom EU og Canada likevel være viktig. I første omgang vil det øke handelen mellom EU og Canada. Men økt handel mellom dem kan også bidra til å redusere andre lands handel med EU og Canada fordi disse to handelspartneres markedsgang i hverandres markeder bedres.

Canadas, EUs og Norges utenrikshandel er framstilt i figur 1. Figuren viser andelen av eksportverdi i 2013 for 22 vareslag. Figuren viser andelen for hvert vareslag av eksport til alle land. Vareinndelingen er hovedkapitlene i HS-systemet (2-sifret) som er den internasjonale statistikk- og tollnomenklaturen, og som derfor er en vanlig varekategorisering for utenrikshandel. Av figuren går det fram at Norge synes å ha en forskjellig sammensetning av eksport enn det som er tilfelle for Canada og EU. Det er vel kjent at norsk eksport er konsentrert i petroleum, og det bekreftes av figuren. I 2013 var om lag 70 prosent av norsk vareeksport eksport av olje og brensel. Det går fram av figuren at olje og brensel også er en viktig eksportartikkel for Canada (og i mindre grad for EU). Figuren viser at andre viktige eksportvarer for Canada er transportmidler, vegetabiliske produkter, maskiner, metall og metallvarer og produkter fra kjemisk industri. For EU er viktige eksportvarer maskiner, transportmidler, produkter fra kjemisk industri og metall og metallvarer.

² *World Development Indicators (2015)*. For sammenligning av landsstørrelse er BNP i nominelle internasjonale valuta anvendt. For rangering av landenes velferd er det anvendt BNP per innbygger i kjøpekraftparitetsjusterte størrelser.

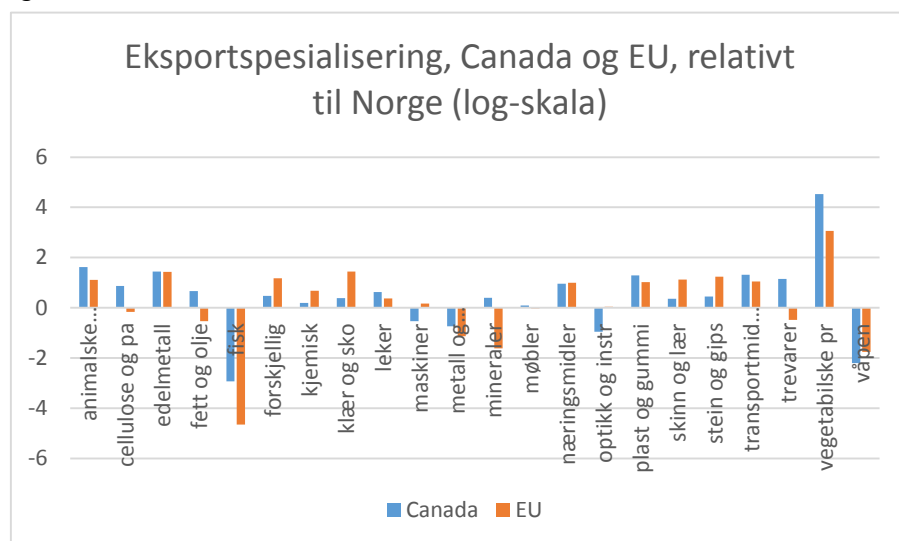
Figur 1

Kilde: Comtrade (2015)

Figur 2 framstiller Canadas og EUs utenrikshandel sammenliknet med Norges. Tallene som ligger til grunn for figuren er de samme som i figur 1, men den viser logaritmen av Canadas og EUs andeler i de ulike varegruppene i forhold til Norge og når handel med olje og brensel er holdt utenfor. I figuren tilsvarer dermed verdier lik null lik spesialisering som i norsk utenrikshandel. Verdier over null indikerer at Canada eller EU er mer spesialisert i denne varegruppen i forhold til Norge og verdier under null tilsvarer lavere spesialisering i den aktuelle varegruppen enn det som gjelder for Norge.

Figur 2

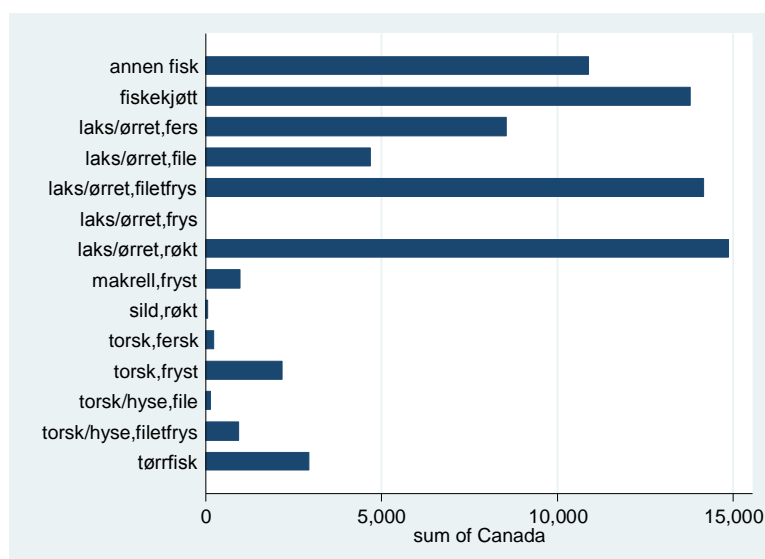

Kilde: Comtrade (2015)

Figur 2 viser at Canada og EU har tilsvarende (lav) eksportandel som Norge av møbler. For fisk og våpen har Canada og EU langt lavere eksportandeler enn Norge. For fisk gjelder dette særlig for EU. Tilsvarende har Norge relativt høyere eksport av metaller og metallvarer enn EU og Canada og Norge har relativt høyere eksport av optikk og instrumenter enn Canada.

HS-systemet har detaljerte kapitler for vareslag. I internasjonalt sammenlignbare data³ er finndelte kategorier tilgjengelige. Vi bruker dette 6-sifrede systemet for å lage viktige varegrupper for fisk. Disse er varegrupper som vi vil anvende for å beskrive norsk fiskeriekspert til EU og Canada og til å beregne virkninger av den nye handelsavtalen. For norsk eksport av fisk til Canada og EU gir figurene 3 og 4 en oversikt for viktige varegrupper. Tallene er angitt for 2013 i 1000 amerikanske dollar (USD).

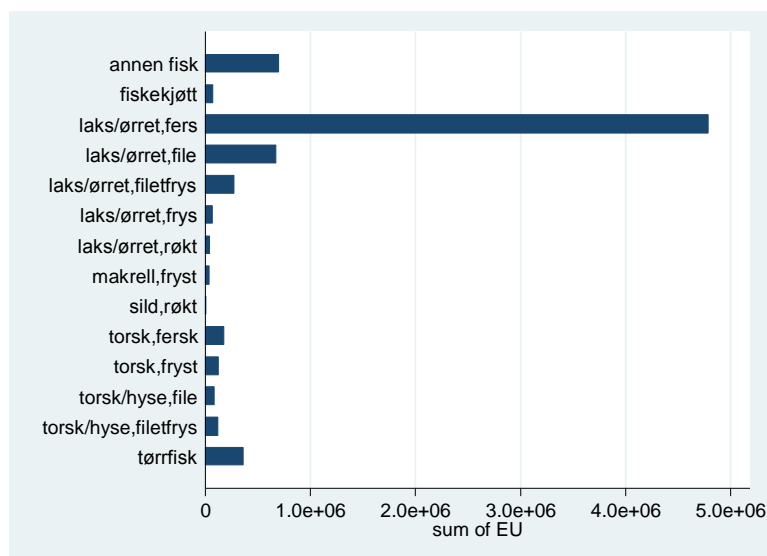
Figur 3 Norsk eksport av viktige varegrupper til Canada (1000 USD)

Kilde: Comtrade (2015)

³ Her Comtrade databasen (WITS, 2015).

Figur 4 Norsk eksport av viktige varegrupper til EU (1000 USD)

Kilde: Comtrade (2015)

Merk at skalaen er helt forskjellig i figuren for Canada og for EU. For Canada er maksimalverdien 15 000 (1000 USD). Det tilsvarer 15 millioner USD. For EU er maksverdien 5 millioner (1000 USD). Det tilsvarer 5 milliarder USD.

Det er vel kjent at internasjonal handel avhenger sterkt av geografisk avstand. Den såkalte *gravitasjonsmodellen* for internasjonal handel brukes mye i anvendte arbeider om handelsstrømmer. Hovedhypotesen i modellen er at lands økonomiske størrelse (målt i BNP) øker handelsstrømmer mens geografisk avstand mellom land reduserer handelsstrømmer. Store land handler mye med hverandre og geografisk nære land handler mye med hverandre. Gravitasjonsmodellen har påfallende sterk treffsikkerhet på den måten at modellen gir god føyning til aggregerte handelsstrømmer. For Norge, EU og Canada har vi listet opp de ti viktigste eksportland i tabell 1 med prosentandeler for hver. Der er også hvert av landenes ti viktigste eksportland for fisk listet opp. EU er behandlet som én handelspartner i tabellen, men tallene viser handelspartnere som prosent av all utenrikshandel i EU, inkludert handel innenfor unionen. Disse tallene er derfor lave fordi totalen også inkluderer handel internt i EU.

Tabellen viser intuisjon i tråd med det gravitasjonsmodellen tilsier. Viktige handelspartnere for Norge, EU og Canada er geografisk nære land og store land. For Norge er EU den aller viktigste handelspartnere, og øvrige land utgjør brøkdeler av handelen med EU. Canada er Norges tiende viktigste eksportmarked. I forhold til annen norsk eksport er EUs andel mindre og også Russland, Japan, Ukraina, Vietnam og Brasil er viktige handelspartnere. Canada er Norges 31. største marked for fisk (skrevet særskilt nederst i tabellen). USA er Canadas viktigste eksportmarked, mens EU er det nest viktigste. Både for generell

eksport og for fisk er USA, EU og Kina de tre viktigste markedene for canadisk eksport. For EU er USA, Sveits og Kina de viktigste eksport-markedene. Canada er EUs 11. viktigste marked for eksport og det 27. viktigste markedet for eksport av fisk.

Tabell 1 Norges, Canadas og EUs viktigste eksportland, totalt og for fisk, prosent

	Totalt		Fisk
Norge			
EU	81.66	EU	59.32
United States	4.46	Russia	10.95
China	1.79	Japan	4.23
Korea, Rep.	1.71	China	4.12
Singapore	1.11	United States	2.70
Russian	0.95	Ukraine	2.30
Canada	0.91	Vietnam	1.64
Japan	0.81	Brazil	1.45
Turkey	0.58	Hong Kong	1.24
Brazil	0.55	Korea, Rep.	1.07
		Canada (31)	0.64
Canada			
United States	75.82	United States	61.34
EU	7.02	China	11.39
China	4.36	EU	7.07
Japan	2.26	Japan	5.92
Mexico	1.15	Hong Kong	3.40
Hong Kong, China	1.04	Russia	2.76
Korea, Rep.	0.74	Vietnam	1.61
India	0.60	Korea, Rep.	1.07
Brazil	0.52	Ukraine	1.00
Norway	0.44	Other Asia, nes	0.65
EU			
United States	6.45	United States	2.53
Switzerland	3.85	China	1.94
China	3.27	Japan	1.41
Russian	2.74	Switzerland	1.34
Turkey	1.75	Nigeria	1.13
Norway	1.19	Russia	0.90
Japan	1.15	Vietnam	0.84
United Arab Em	0.99	Egypt	0.67
Korea, Rep.	0.88	Norway	0.63
Brazil	0.85	Morocco	0.61
Canada (11)	0.72	Canada (27)	0.15

Kilde: Comtrade (2015)

Av det ovenstående er det klart at EU er et avgjørende marked for norsk eksport, og for norsk eksport av fisk. Canada er også en viktig handelspartner for Norge selv om andelen av norsk fiskeeksport som eksporteres til Canada er mindre enn én prosent. Det er norsk oppdrettsfisk som er de viktigste eksportvarene i norsk eksport både til EU og Canada, men også tørrfisk (EU) og fryst hyse (Canada) representerer viktige varegrupper.

3. EUs og Canadas handelspolitikk

For å vurdere betydningen av frihandel mellom EU og Canada, er det også av betydning å vurdere den nåværende handelspolitikken. Både EU og Canada er medlemmer i WTO. De er derfor forpliktet av WTOs regler om *beste vilkår* (alle handelspartnere skal behandles like godt som den som blir best behandlet) og *nasjonal behandling* (importvarer skal møte like varekrav som nasjonale varer). Tilsvarende er de to landene forpliktet av WTOs regler om tvisteløsninger, om beskyttelse av intellektuell eiendomsrett og av WTOs avtaleverk om handel med tjenester. Dette setter begrensninger for hvordan frihandelsavtaler kan forskjellsbehandle mellom handelspartnere.

Et utgangspunkt er derfor handelspolitikken som er fastsatt som *beste vilkår* (MFN – *Most Favoured Nation*). Landene bestemmer MFN tollsatser for ulike varegrupper på svært detaljert nivå. EU har tollsatser for varegrupper på 10 sifret nivå etter HS systemet. Canada (og Norge) bruker tollsatser på 8 sifret nivå. De fleste tollsatser er oppgitt i prosent av varens verdi (*ad valorem*), men mange tollsatser er også i faste beløp for oppgitte enheter. I analysene her brukes bare de prosentvise tollsatsene. For enkelte varer varierer også tollsatsene, for eksempel med total handel eller over årstider.

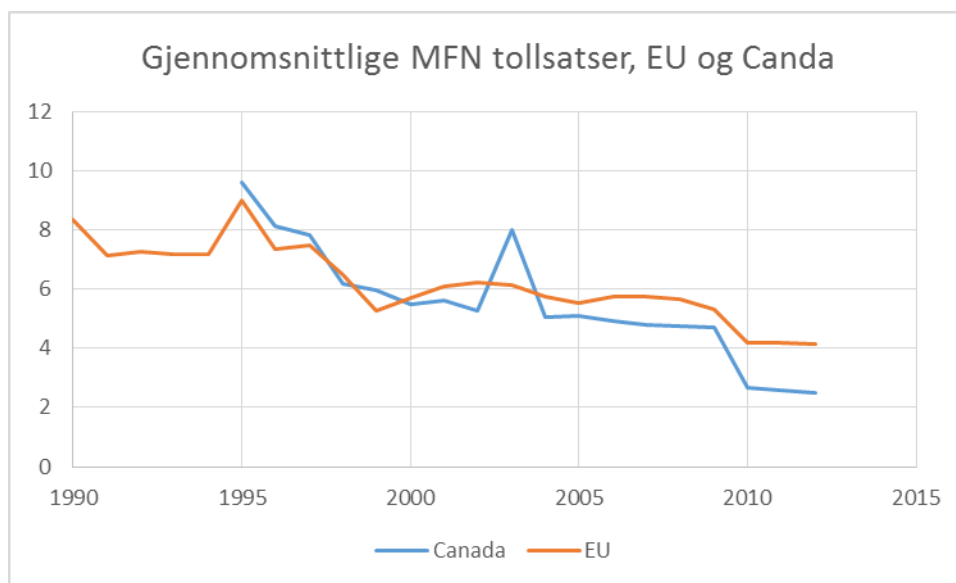
MFN tollsatsene kan oppfattes som lands ordinære tollsatser. Det er disse som har anvendelse mellom medlemmer i WTO når det ikke gjelder unntak. Det er likevel en rekke unntak fra MFN tollsatser. For det første står land fritt til å anvende lavere tollsatser enn MFN satsene. Hovedregelen er da likevel at slike lavere tollsatser må gjelde for import av den aktuelle varen fra alle handelspartnere. For det andre åpner regelverket for å forskjellsbehandle handelspartnere. Det gjelder for land innenfor GSP-systemet (*General System of Preferences*). Fattige land innvilges ofte bedre markedsadgang enn rike land. Canada, men i enda større grad EU, har omfattende slike regler for preferanser i handelen med fattige land. I tillegg kommer altså frihandelsavtaler. Frihandelsavtaler inngås mellom land og tillater dem å omgå *beste vilkår* prinsippene ved at tollsatser dem imellom fjernes. EU er i seg selv en variant av en slik avtale, der det er full frihandel innenfor EU og der EU har felles handelspolitikk i forhold til andre land. EU er langt mer enn en ordinær frihandelsavtale. For eksempel har EU felles varestandarder for hele unionen. EØS-avtalen er en annen type frihandelsavtale der EØS-medlemmene har full tilgang til EUs indre marked og der EUs felles varestandarder også er gjeldende i EØS-landene. EØS-landene, derimot, har selvstendig handelspolitikk overfor tredjeland. Mer ordinære frihandelsavtaler mellom land omfatter oftest noen kapitler i vare-nomenklaturen og har mindre omfang enn f.eks. EU eller EØS-avtalen.

Men, mens frihandelsavtaler tidligere i hovedsak regulerte tollsatser, omfatter de nå ofte også andre områder, som f.eks. offentlige innkjøp, intellektuell eiendomsrett og andre tema. Det er en slik avtale som er framforhandlet mellom EU og Canada.

Utviklingen i Canadas og EUs MFN tollsatser er beskrevet i figur 5. Figuren viser at MFN tollsatser for EU og Canada har sunket over tid. Gjennomsnittlige tollsatser var om lag åtte prosent i EU og om lag ni prosent i Canada på midten av 1990-tallet og hadde sunket til henholdsvis fire og drøyt to prosent i 2012. Dette avspeiler dels forhandlinger i WTO, men også gradvis liberalisering av landenes handelspolitikk.

Både EU og Canada har svært mange tollsatser. Ofte rapporteres gjennomsnittlige tollsatser for jordbruksvarer og for andre varer. EU har høyere toll på jordbruksvarer enn for andre varer (henholdsvis 4,67 prosent og 4,03 prosent i 2012) mens Canada har høyere toll på andre varer enn for jordbruksvarer (henholdsvis 2,73 prosent og 1,71 prosent i 2012).

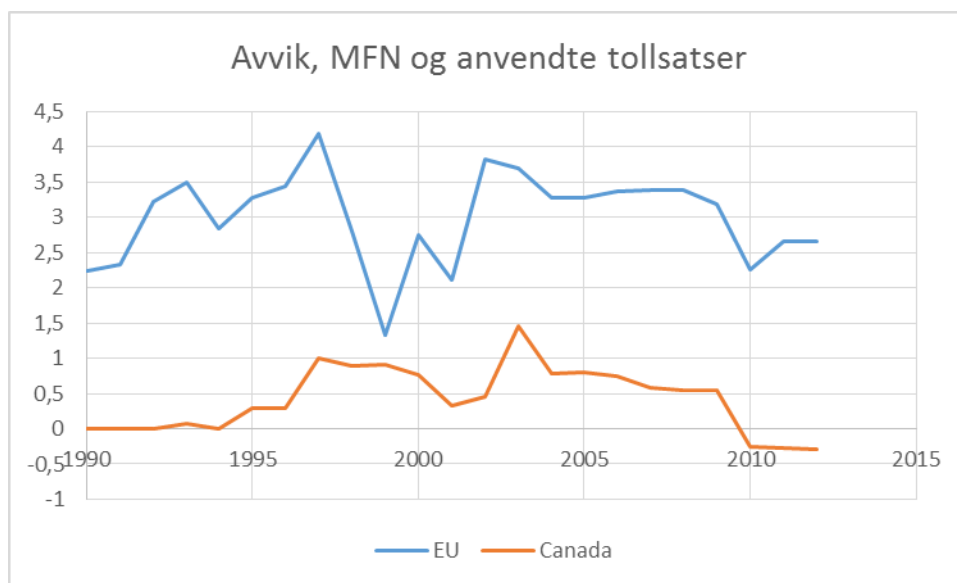
Figur 5

Kilde: World Development Indicators (2015)

Som nevnt er det vanlige unntak fra MFN tollsatser slik at enkelte handelspartnere får bedre behandling enn andre. Dette er handelspreferanse. En svak indikator for verdien av slik handelspreferanse er angitt i figur 6 der vi har framstilt forskjellen mellom MFN tollsatser og anvendte tollsatser for EU og Canada i perioden fra 1900-tallet fram til 2012.

Figur 6

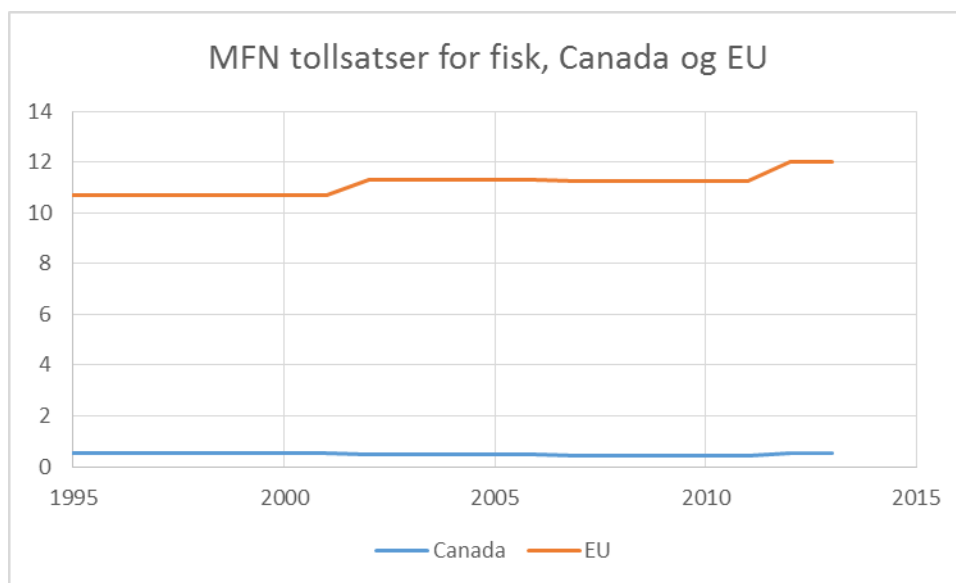

Kilde: World Development Indicators (2015)

Figuren viser at avviket mellom MFN satsene og de anvendte satsene er langt større for EU enn de er for Canada. For EU er de gjennomsnittlige avvikene varierende, men fluktuerende rundt tre prosentpoeng. For Canada økte avvikene etter dannelsen av WTO i 1995 og de har vært om lag ett prosentpoeng etter dette. For 2010-2012 antyder dataene negative avvik. Dette kan bero på målefeil.

For fisk (HS kapittel 3) er utviklingen i tollsatser vist i figur 7. Figuren viser utviklingen i MFN tollsatser som enkelt gjennomsnitt for Canada og EU i perioden fra 1995 til 2013. Figuren antyder langt mer proteksjonistisk politikk for fiskeimport for EU enn for Canada. Til forskjell fra andre tollsatser er det heller ingen nedadgående trend. For Canada er tollsatsene lave og stabile, mens de er langt høyere og økende for EU.

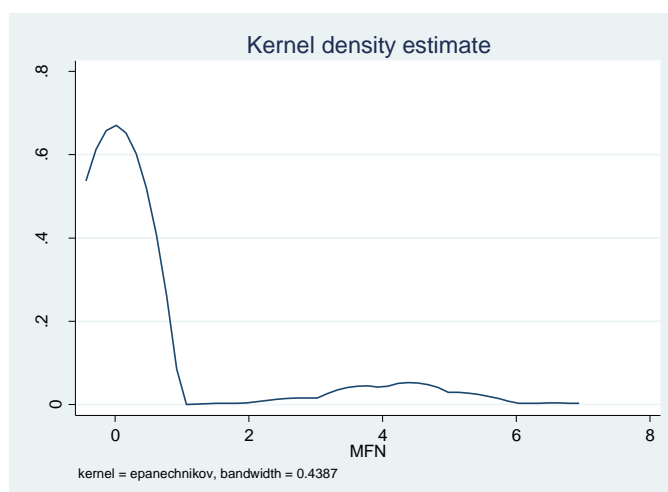
Figur 7

Kilde: WITS-TRAINS (2015)

Som for andre varer er EUs og Canadas tollpolitikk også forskjellig i grad av detaljorientering. Canada har 204 toll-linjer i HS kategoriene for fisk mens EU har 752 (i 2013). Canadas høyeste tollsats for fisk er 6.5 prosent, mens EUs høyeste tollsats er 26 prosent. Figur 8 og 9 er viser fordelingen av tollsatser for fisk for Canada og EU ved såkalte *Kernel-density* fordelinger.⁴

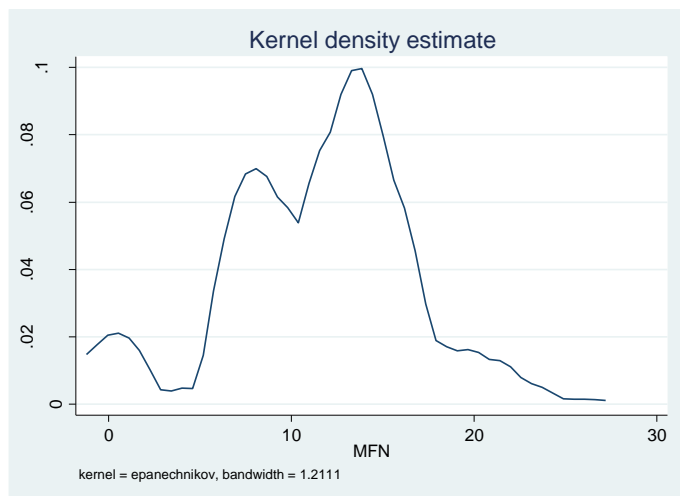
Figur 8 Kernel-density fordeling, Canadas tollsatser for fisk, 2013

Kilde: WITS-TRAINS (2015)

⁴ Kernel-density fordelinger viser en beregnet fordeling av en variabel. De likner stolpediagrammer, men er laget slik at stolpene blir kontinuerlige kurver.

Figur 9 Kernel-density fordeling, EUs tollsatser for fisk, 2013.

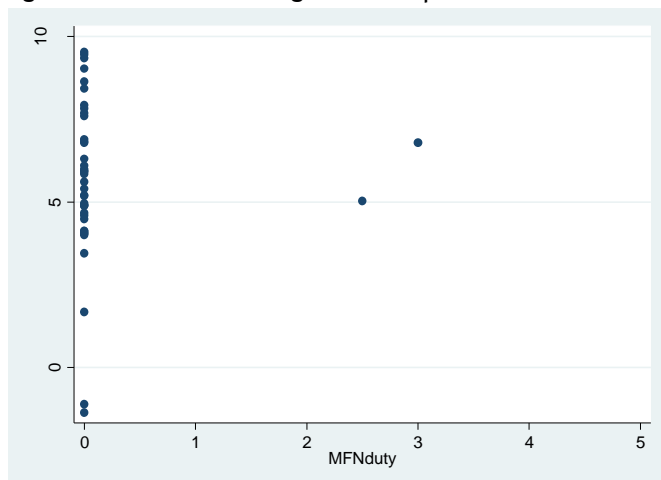

Kilde: WITS-TRAINS (2015)

Mens Canadas tollsatser for fisk er lave og fordelingen er skjev mot venstre (overvekt av lave tollsatser) er EUs tollsatser høyere og fordelingen er mer symmetrisk. Det er topper ved null, ved 8 prosent og ved 12 prosent.

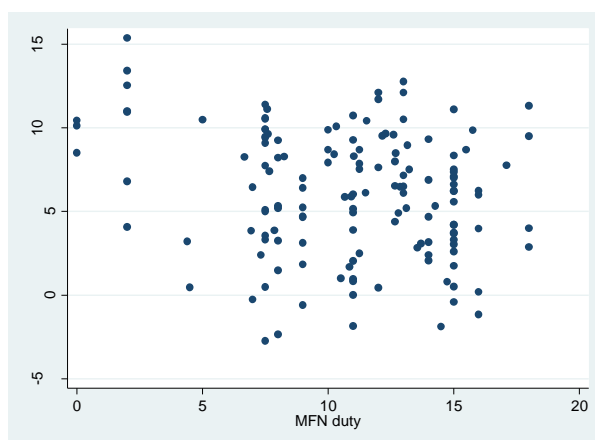
Har Canada og EU høye tollsatser på viktige eksportartikler for Norge? Figur 10 og 11 viser (logaritmen av) norsk eksport til EU og Canada og MFN tollsatsene som gjelder for de ulike vareslagene. Vi har beregnet logaritmen fordi dette forenkler framstillingen og fordi de fjerner alle observasjoner der det ikke er handel. Merk at tollsatsene i figuren ikke nødvendigvis er de tollsatsene som norske eksportører møter. Norge har frihandel både med EU og Canada. De aktuelle tollsatsene i figuren er derfor de tollsatsene som Norges konkurrenter møter for ulike vareslag (MFN tollsatser).

Figur 10 MFN tollsatser og norsk eksport til Canada.

Kilde: Comtrade (2015) og WITS-TRAINS (2015)

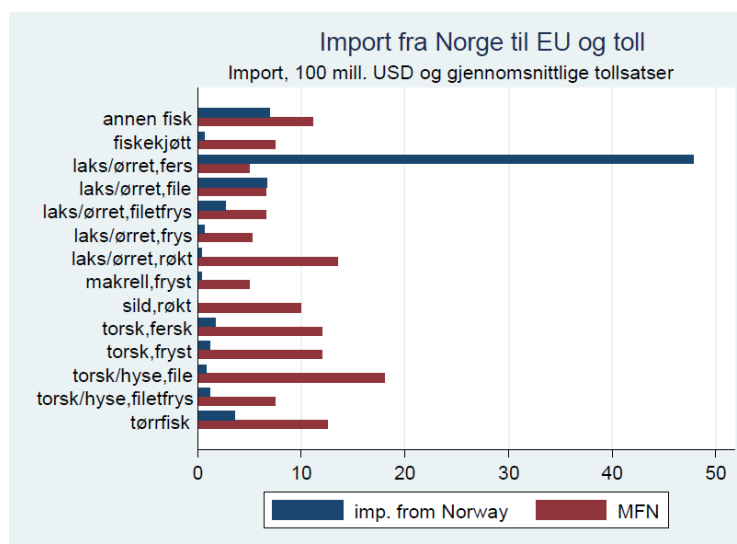
Figur 11 MFN tollsatser og norsk eksport til EU

Kilde: Comtrade (2015) og WITS-TRAINS (2015).

Det går fram av figuren at det bare er begrenset tollvern av varegrupper som er viktige for norsk eksport av fisk til Canada. Det er to varegrupper der tollvern er viktige. Disse er lever og rogn (HS kap 030390) og fryste krabber (HS kap 030614). For EU er dette helt forskjellig. Av figur 11 går det fram at det er stor variasjon, men også til dels høye tollsatser for varegrupper som er viktige for norsk eksport av fisk til EU. I figur 12 har vi framstilt dette på viktige underkategorier i norsk fiskeeksport. Her er enheten 100 millioner USD (for å gjøre handelsdata sammenlignbare med tollsatsene).

Figur 12

Kilde: Comtrade (2015) og WITS-TRAINS (2015)

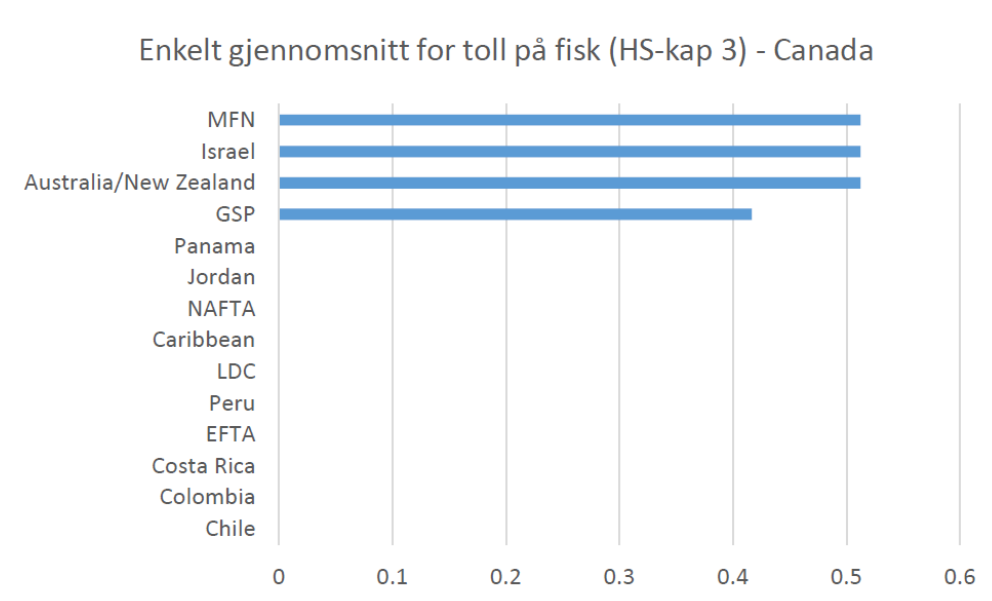
Det går fram av figuren at MFN tollsatser er høye for viktige norske eksportartikler som laks og ørret, torsk og tørket fisk.

Som nevnt ovenfor er ikke MFN tollsatsene de tollsatsene som gjelder for norsk eksport. Gjennom avtaleverket Norge har med EU og Canada er tollene på import fra Norge lavere. Det gjelder også for fisk. Slike preferanser i handelen er regulert i avtaleverk med mange land. Figurene 13 og 14 viser gjennomsnittlig toll på import av fisk til Canada og til EU i de ulike preferanseordningene. Det går fram av figuren at preferanseordningene i EUs tollsystem er langt mer raffinerte enn for Canada. EU har mange frihandelsavtaler og mange avtaler med fattige land om tollpreferanser. Det innebærer omfattende forskjellsbehandling av EUs handelspartnere. Som vi ser gjelder dette også for EUs import av fisk.

Figur 13 bekrefter inntrykket fra figur 5 om liberal handelspolitikk for fisk i Canada. De gjennomsnittlige tollsatsene er lave. For viktige handelspartnere er også disse tollsatsene eliminert. Det gjelder for import fra EFTA-landene, fra de minst utviklede landene (LDC *Least Developed Countries*) og for import fra flere land i Latin-Amerika. Tollsatsene for import i GSP-systemet er bare litt lavere enn MFN tollsatsene.

Figur 14 antyder langt mer forskjellsbehandling i EU. For flere viktige land som har handelspreferanser med EU, er tollsatsene for fisk omtrent som MFN tollsatsene. For en del østeuropeiske land som ikke er medlemmer i EU, gjelder reduserte tollsatser. Tilsvarende er det lavere tollsatser for EFTA-land, men det går fram av figuren at disse varierer mellom landene. Det er null-toll for en rekke land (i hovedsak LDC og andre fattige land). EU er inkludert i figuren fordi EU formelt sett er et frihandelsområde. Tyrkia er medlem i EUs tollunion (men er altså ikke medlem i EU). GSP tollsatsene, som gjelder for utviklingsland når det ikke er framforhandlet andre avtaler, er i overkant av halvparten av MFN tollsatser.

Figur 13 Toll for fisk, gjennomsnitt for Canadas handelspartnere

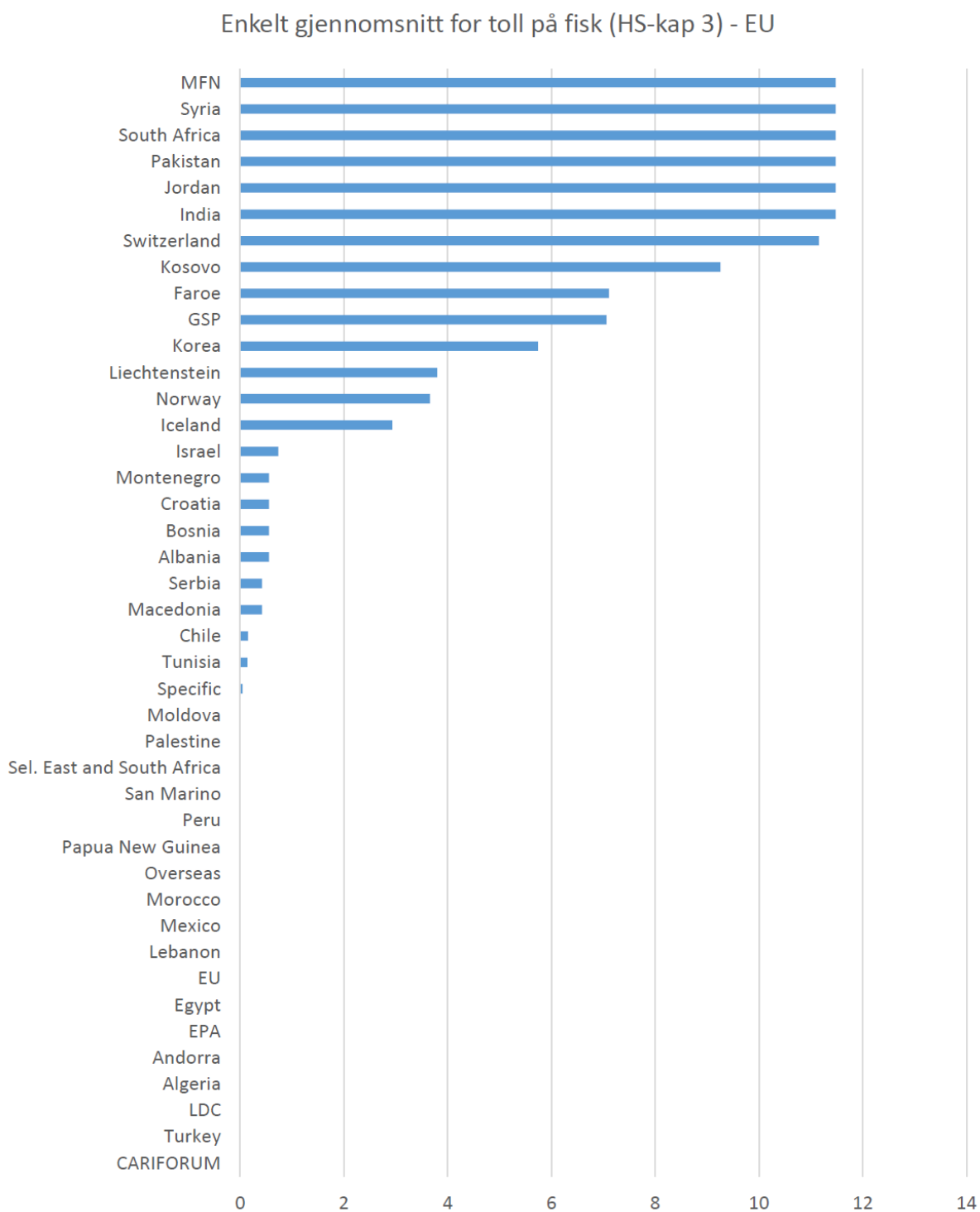

Kilde: WITS-TRAINS (2015)

Tollpreferansene for Norge i Canada og EU varierer med størrelsen på toll fra andre importland. Det er ikke rom for en omfattende drøfting av dette her. Men figur 15 og 16 viser kernel-density fordelinger for avviket mellom MFN tollsatser og de tollsatsene som gjelder for import av fisk fra Norge, for Canada og for EU.

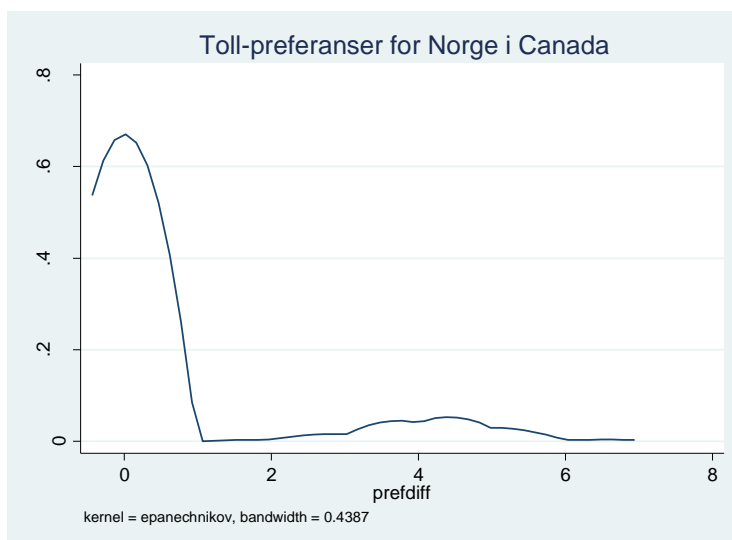
Fordi tollsatsene er lave i Canada, er verdien av lav toll for Norge tilsvarende lavere. Figuren viser at tollpreferansene for norsk fisk i Canada varierer mellom null og 7 prosent.

Figur 14 Toll for fisk, gjennomsnitt for EUs handelspartnere

Kilde: WITS-TRAINS (2015)

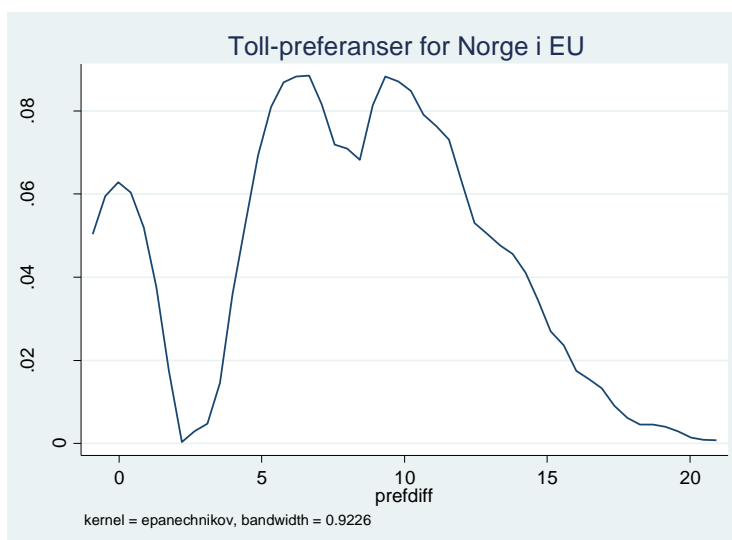
Figur 15

Kilde: WTIS-TRAINS (2015)

For eksport til EU stiller dette seg annerledes. Figur 14 er en tilsvarende figur for forskjellen mellom MFN tollsatser og tollsatsene som gjelder ved import fra Norge i EU. For eksport av fisk til EU er forskjellene mellom MFN tollsatser og de som gjelder ved import fra Norge langt høyere og med en fordeling med flere topper.

Figur 16

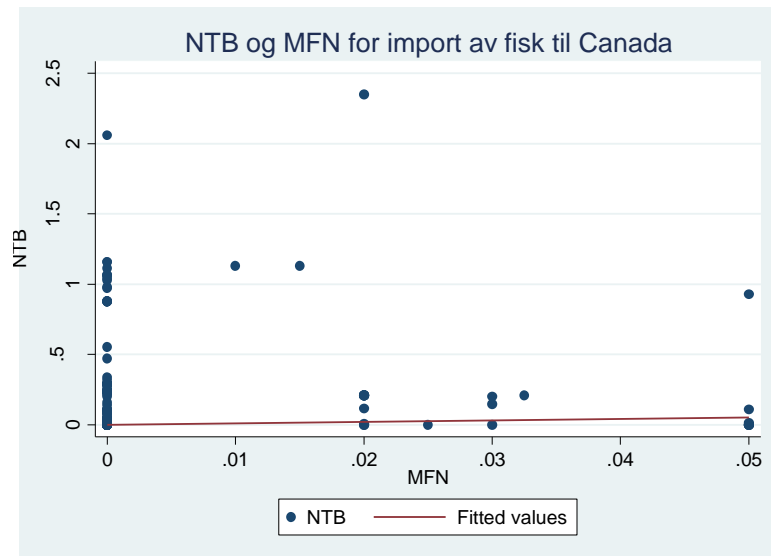
Det går fram av figuren at verdien av norske tollpreferanser i EU har overvekt av observasjoner på mellom 5 og 15 prosent. Det er også en topp i fordelingen rundt null.

Et vesentlig poeng er likevel viktig her: Norge har tollfrie kvoter for eksport av fisk til EU. Det innebærer at Norges handelspreferanser for fisk er mer omfattende enn det som framkommer bare ved å se på tollsatser.

Tollbarrierer er én viktig type handelshindring. Tollsatser representerer ikke alle handelskostnader eller all handelspolitikk. Det er nå vanlig å inkludere ikke tollmessige handelsbarrierer (*Non Tariff Barriers* – NTBs) i analyser av handelspolitikk. Slike NTBer er av mange slag. De kan være importkvoter. De kan være varestandarder. Det kan være relevant for fisk i form av helsemessige og sanitære regler. Det kan også være tidsbruk og komplikasjoner ved tolldeklarerer. UNCTADs TRAINS datasett er det mest vanlige datasettet for slike NTBer. Databasen inneholder mer enn 30 forskjellige typer NTB for mange land og for flere år. Her bruker vi ad valorem ekvivalenter for NTB. NTBer er dermed beregnet som prosentsatser av vareverdi. De kan derfor sammenlignes med tollsatser. De er beregnet i *Kee et al.* (2008 og 2009) (se appendikset). Beregningene omfatter priskontroll, kvantums restriksjoner, markeds-makt og tekniske handelshindre. Tallene for NTB er dermed også eldre enn våre oppdaterte tolldata. De er likevel den beste kilden til data for NTB der disse er beregnet som ad valorem tollekvivalenter.

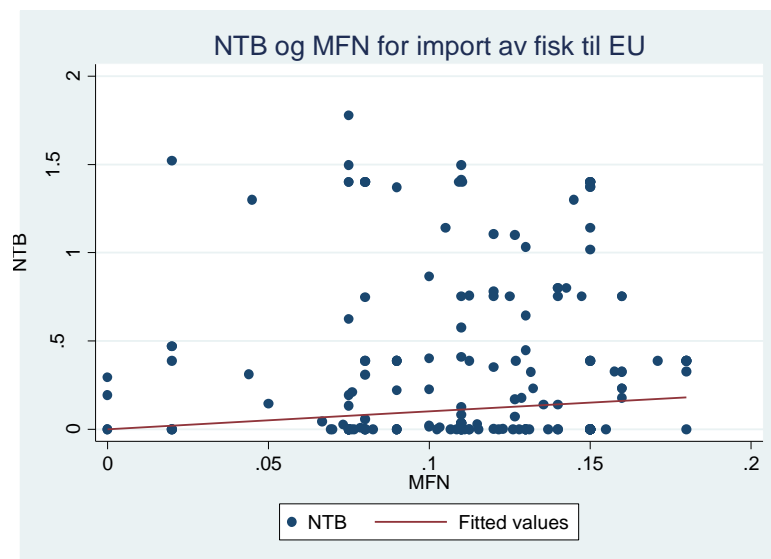
Det er vanskeligere å beregne størrelse på og virkninger av NTB enn det er for tollsatser. For å beregne virkninger av NTB beregnes hvilken effekt disse har på handelsstrømmer (i data med flere land) og deretter omregnes NTB til å tilsvare ad valorem tollsatser. Beregningene er avanserte og bygger på en rekke ganske strenge antakelser. Det er betydelig usikkerhet beheftet med tilgjengelige data for ad valorem ekvivalenter av NTBer. Figurene 17 og 18 gir likevel en pekepinn. I disse figurene har vi plottet ad valorem ekvivalenter av NTB mot MFN tollsatser for import til Canada og EU. Det også inkludert en regresjonslinje som viser hva NTB ville vært om de var like tollsatsene.

Figur 17

Kilde: Kee et al. (2008 og 2009) og WITS-TRAINS (2015)

Figur 18

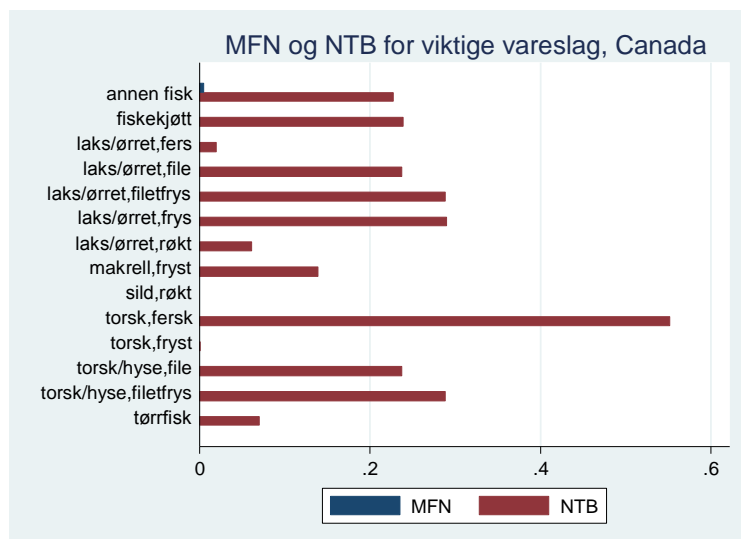
Kilde: Kee et al (2008 og 2009) og WITS-TRAINS (2015)

Figuren viser flere viktige forhold ved forholdet mellom NTB og MFN tollsatser i de to landene. For det første bekrefter figuren at Canadas handelspolitikk slik den kommer til uttrykk i tollsatser er liberal sammenliknet med EUs handelspolitikk. Canadas tollsatser har overvekt av nullsatser og de høyeste tollsatsene er på om lag 5 prosent. EU har høyere tollsatser og mer variasjon. Det går fram av figuren at de er omlag 20 prosent. For det andre viser figurene at NTB gjennomgående er høyere enn tollsatser. For Canada er de beregnede virkningene av NTB i ad valorem tollekvivalenter mer enn 200 prosent for to vareslag og for

både EU og Canada er virkningene ofte beregnet å være høyere enn tilsvarende 50 prosent toll.

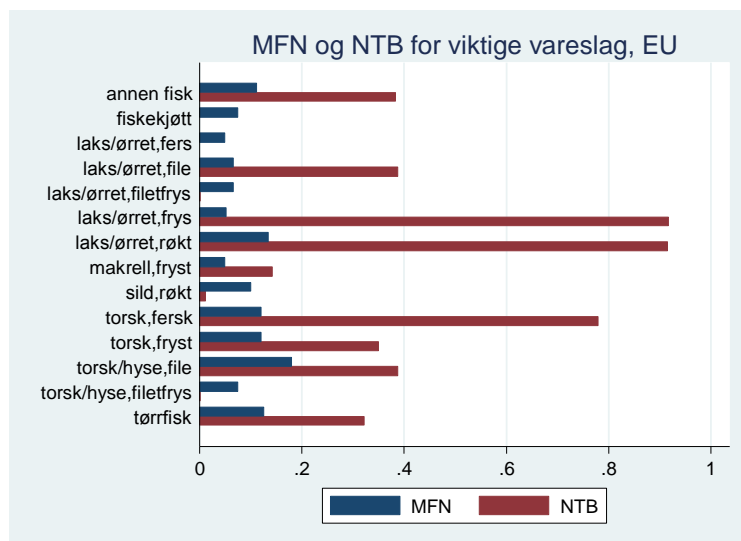
Figur 19 og 20 gir tilsvarende oversikt fordelt som gjennomsnitt for viktige vareslag for norsk eksport av fisk.

Figur 19

Kilde: Kee et al. (2008 og 2009) og WITS-TRAINS (2015)

Figur 20

Kilde: Kee et al (2008 og 2009) og WITS-TRAINS (2015)

Kan derfor oppsummer med at Canada har en liberal handelspolitikk for fisk. Tollsatsene er gjennomgående lave. Canada har få preferanseordninger i sin handelspolitikk. Disse innebærer moderate toll-lettelser for utviklingsland (GSP). Men Canada har også frihandel med noen

land (deriblant EFTA-land) som innebærer null toll for fiskeimport. Canada har heller ikke toll på import av fisk fra de fattigste ulandene (LDC). Tilsvarende er det null toll på import av fisk fra Nord-Amerika (gjennom NAFTA) og fra en rekke land i Latin-Amerika. Men Canada har en rekke reguleringer og standarder som også bidrar til å begrense handel. Det går fram at den beregnede størrelsen på slike NTB langt overskrider tollsatsene for import.

EU har en mer proteksjonistisk og mer innfløkt handelspolitikk. EU har flere toll-linjer og i gjennomsnitt ganske betydelige tollsatser for import av fisk. EU har også mange preferanseordninger i sin handelspolitikk. Bare få land møter MFN tollsatser ved eksport til EU. De fleste handelspartnere til EU er omfattet av en handelsavtale eller en preferanseordning. Det går fram av figur 14 at disse gir ulike grader av tolllettelse for fisk. Mens mange land (spesielt utviklingsland) har null toll ved eksport av fisk til EU, innebærer andre avtaler (som for eksempel EØS-avtalen) varierende grad av toll ved eksport av fisk. Som for Canada representerer også NTB betydelige handelshindre for eksport av fisk til EU. Også for EU gjelder det at ad valorem tollekvivalenter for slike NTB er beregnet å være betydelig større enn de fleste tollsatser.

4. Frihandelsavtalen mellom EU og Canada

Den framforhandlede frihandelsavtalen mellom EU og Canada er nå til politisk behandling i EU og Canada. Den politiske behandling er ventet slutført i 2016. Avtalen inneholder bestemmelser om omfattende handelsliberalisering. Avtalen innebærer sterk liberalisering av handel med tjenester. Frihandelsavtalen går også langt i fremme investeringer mellom EU og Canada og gir investorer beskyttelse gjennom en egen investor-stat tvisteløsningsmekanisme. Det tas sikte på å redusere tekniske handelsbarrierer og styrket vern av intellektuelle eiendomsretter. Avtalen er ferdigforhandlet, men politisk godkjenning både i EU og i Canada gjenstår før avtalen trer i kraft. Det er ventet at det vil skje i 2016.

Avtalen innebærer fri handel mellom EU og Canada. Toll mellom Canada og EU tas bort. Det legges opp til full frihandel. Unntak fra dette omfatter noen jordbruksvarer, offentlige tjenester, audio-visuelle tjenester og transporttjenester. 99 prosent av alle toll linjer elimineres.

All toll på industrivarer skal fjernes. For de fleste varer skal dette skje ved inngåelse av avtalen, mens det gjelder en overgangsperiode på inntil 7 år for noen få varer. Dette vil redusere tollbelastningen med om lag 500 millioner USD for EU og om lag 170 millioner USD for Canada.

For jordbruk er avtalen mer begrenset, men også for jordbruksvarer vil om lag 90 prosent av toll-linjene fjernes. For sensitive varer gjelder det unntak.

Eksportavgifter og eksportrestriksjoner skal forbys. For de varene der det innføres fri handel skal det heller ikke være eksportsubsidier. Men avtalen har ikke bestemmelser som begrenser innenlandske subsidier av jordbruk eller fiske.

Tilsvarende legges det opp til utvidet samarbeid om reguleringer og standarder, men dette skal ikke gå på bekostning av eksisterende standarder for helse og sikkerhet. For en rekke varegrupper skal det innføres gjensidig godkjenning av hverandres varer. Når en varetype er godkjent i EU skal den automatisk godkjennes i Canada og vice versa.

Regler om opprinnelsesland (*Rules of origin*) forenkles. Det tas også sikte på å redusere omfanget av NTBer. Tilsvarende skal tolldeklarering moderniseres og forenkles.

Avtalen tar også sikte på liberalisering av handel med tjenester, forenkling av regelverk for investeringer, en egen investor-stat tvisteløsningsmekanisme, nye regler for offentlige anskaffelser og utvidet beskyttelse av intellektuell eiendomsrett. Særlig investor-stat tvisteløsningsmekanismene, som innebærer at myndighetene gir fra seg rett til å avgjøre slike tvister, har blitt kontroversielt.

Toll for handel med fisk skal elimineres mellom de to avtalepartnere. Canada fjerner all toll på import av fisk fra EU når avtalen trer i kraft. EU fjerner 95.5 % av alle toll-linjer for import av fisk fra Canada ved avtaleinngåelse, mens de øvrige trappes ned i en overgangsperiode på inntil 7 år.

For fisk er det framforhandlet en bredere pakkeløsning som også inkluderer:

- Forenklede regler om opprinnelsesland (*Rules of Origin*). Tollpreferanser som innvilges til ett land reiser utfordringer om vares opprinnelse. Det kreves normalt at en minsteandel av varen må være tilvirket i det landet som nyter tollpreferanse for at tollpreferanser skal kunne anvendes.
- Tilgang til havner. Avtalepartnerne gir hverandre bestevilkår (*Most Favoured Fation*) behandling i hverandres havner. Dette er spesielt viktig for fartøyer fra EU-land som gjester havner i Canada.
- Eksportbegrensninger. Flere canadiske provinser har begrensninger i adgangen til å eksportere fisk. Disse vil, men enkelte unntak, fjernes når avtalen trer i kraft.
- Bærekraftig utvikling. Canada og EU skal samarbeide om å bevare og forvalte fiskebestander og i å bekjempe ulovlig fiske.

Vi foretar ingen nærmere beskrivelse av innholdet i avtalen her. Den er beskrevet i referanser til dette notatet.⁵

Oppsummert innebærer avtalen omfattende liberalisering av handelen mellom EU og Canada for fisk. Toll-linjer fjernes, tekniske handelshindre bygges ned og det legges opp til økt samarbeid. I neste avsnitt gis en analyse av hva slags virkninger avtalen kan få for norsk eksport.

⁵ Se European Commission (2015), Bierbrauer (2014), actionlan.gc.ca/ceta (2013), Inta (2012) samt EU-Canada (2007).

5. Preferanseerosjon og virkninger for Norge

Norge har frihandelsavtale med Canada gjennom EFTA. Avtalen trådte i kraft i 2009. Denne sikrer tollfri adgang for norsk eksport for alle industrivarer. Denne avtalen gir også tollfri adgang for fisk og fiskeprodukter mellom EFTA og Canada. Det er likevel gjenværende toll på en rekke landbruksprodukter.

Norge har også frihandel med EU gjennom EØS-avtalen. Avtalen gjør Norge til del av EUs indre marked for de fleste varer. For landbruksvarer og for en del fiskeeksport er det likevel gjenstående tollbarrierer. Dette kom fram av diskusjonen ovenfor. Der viste figur 14 at gjennomsnittlig toll ved import av fisk fra Norge til EU er lavere enn MFN tollsatsene, men høyere enn tollsatsene som gjelder for mange andre land. Verdien av disse preferansene (beregnet som forskjellen mellom MFN tollsatser og de tollsatsene som Norge møter) varierte også, men var gjennomgående ganske høye.

Norge er medlem i EUs indre marked gjennom EØS-avtalen. Dermed har Norge felles varestandarder med EU for de fleste varer.

Det nåværende avtaleverket innebærer derfor at Norge har privilegert markedsadgang til EU i forhold til canadiske eksportører og privilegert markedsadgang til Canada i forhold til eksportører fra EU. For handelen mellom EU og Canada er det i dag MFN tollsatser som regulerer handelen. Norges preferanser både i EU og i Canada relativt til Canada og EU, respektivt, vil derfor bli mindre (eller helt forsvinne) med en frihandelsavtale mellom EU og Canada. Dette betegnes som *preferanseerosjon* i litteraturen.

Det er klart at preferanseerosjon er til ulempe for norske eksportører (i den grad preferanse er noen fordel). Preferanseerosjon innebærer at eksportører fra andre land (EU og Canada) får bedret tilgang til markedene (i Canada og EU, respektivt) med tilsvarende (eller bedre) privilegier enn det norske eksportører nyter godt av. En frihandelsavtale mellom EU og Canada innebærer derfor at verdien av Norges privilegerte markedsadgang i disse markedene blir mindre.

Tilsvarende vil reduserte tekniske handelshindre (NTB) mellom EU og Canada innebære forbedret markedsadgang for avtalepartnerne i hverandres markeder. For Norge kan dette bety økt konkurranse i EU fordi canadiske eksportører får tilsvarende god markedsadgang som

Norge. Det innebærer også økt konkurranse i Canada fordi eksportører fra EU får forbedret markedsadgang der.

Det er ikke åpenbart hvordan virkningene av slik preferanseerosjon kan beregnes. Vi benytter her et relativt standard oppsett for slike beregninger. Detaljer om dette er beskrevet i appendikset til dette notatet.

Utgangspunktet er en etterspørselsfunksjon for norske varer i de respektive markedene. Vi tenker oss at etterspørselen etter en vare er etterspørsel etter en variant av et vareslag som også produseres i andre land. Dette kan for eksempel være hel, frossen oppdrettslaks. Det er det produksjon av både i Norge og i andre land (både i EU og i Canada). Etterspørselen etter en variant (for eksempel oppdrettslaks fra Norge) er tenkt å avhenge av totale utgifter til denne varetypen i et marked (for eksempel i EU). Er utgiftene til varetypen høy, antas det også høy etterspørsel. Men etterspørselen avhenger også av prisen på varevarianten. Det antas at etterspørselen synker når prisen øker. Men det antas at etterspørselen etter en varevariant også avhenger av prisen på andre varianter. Om prisen på canadisk oppdrettslaks i EU synker, antas det, alt annet likt, at etterspørselen etter norsk oppdrettslaks synker. Dette er *krysspris-virkninger*. Det er slike kryss-prisvirkninger vi anvender for å beregne virkninger for norsk eksport når det blir fri handel mellom Canada og EU.

Vi har tilgang til beregninger av etterspørselastisiteter fra Kee et al. (2008 og 2009). Disse er beregnet for fininddelte vareslag (6-sifret) etter HS-systemet. Vi anvender disse beregnede elastisitetene til å beregne virkninger av toll-eliminering og reduksjoner i NTB-er. Detaljer om dette er beskrevet i appendikset. Merk likevel at virkningene avhenger av den beregnede etterspørselastisiteten, markedsandelen til henholdsvis EU og Canada i Canada og EU og av den prosentvise prisendringen som inntreffer ved at toll (og NTB) reduseres.

Den beregnede etterspørselastisiteten er avgjørende for et resultat som i noen tilfeller kan være overraskende: I enkelte tilfeller kan den beregnede virkningen av friere handel mellom EU og Canada være *økt* handel mellom Norge og hvert av de to landene. Årsaken er at enkelte etterspørselastisiteter er beregnet å være mellom null og minus én. I disse tilfellene synker omsatt kvantum ved prisøkninger, men omsatt verdi øker når prisene øker. Tilsvarende kan da norsk eksportverdi *øke* når prisen på andre varer går *ned*.

Vi har beregnet både relativ og absolutt endring i norsk eksport ved overgang til fri handel mellom EU og Canada, i hvert marked. Vi gjør beregningene for eliminering både av toll og NTB. Begge scenariene er rapportert her.

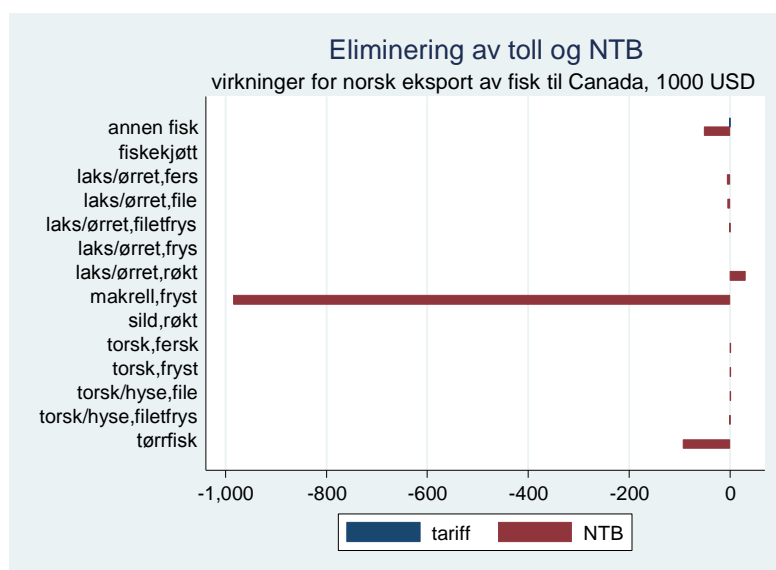
Vi oppfatter det likevel som mer realistisk at frihandel mellom EU og Canada vil innebære gjenværende NTB. En del varestandarder vil frem-

deles være forskjellige og reguleringer av ulike slag i de to markedene vil også fortsette å være forskjellig. Her er virkningene likevel proporsjonale. Halvering av NTB gir halve effekten som er rapportert her. Vi har ikke grunnlag for å vurdere i hvilken grad frihandelsavtalen vil redusere NTB, men det er klart at slike NTB også vil reduseres. Virkningene som er beregnet for eliminasjon av NTB er derfor å anse som maksimalvirkninger. De faktiske virkningene vil bli lavere.

De absolutte endringene i handel ved eliminering av både toll og NTB for Canada og EU vises i figur 21 og 22.

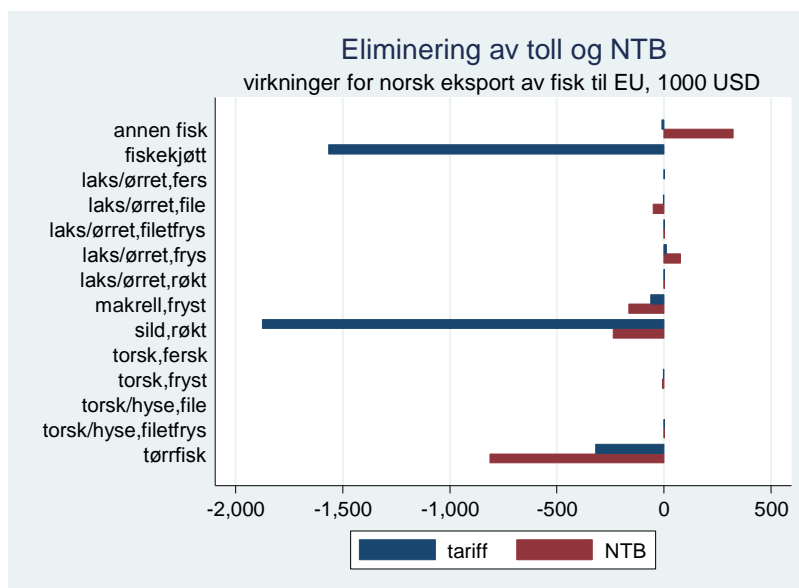
For Canada er det som forventet overveiende effekter av reduserte NTB. Siden NTB er store og tollsatsene er små, gir eliminering av begge størst effekt for NTB. I figuren er virkningen av reduserte tollsatter knapt synlig. For EU har tollreduksjoner mellom EU og Canada større effekter og i noen tilfeller er de langt større enn virkningene av reduserte NTB. Figurene viser effekten av toll-eliminering og eliminering av NTB over disaggregerte varegrupper (6-sifret HS). Resultatene er derfor ikke i strid med figurene 16-20 om den relative størrelsen på NTB versus toll.

Figur 21 Virkninger av toll-eliminering og eliminering av NTB for norsk eksport av fisk til Canada.

Kilde: se tekst

Figur 22 Virkninger av toll-eliminasjon og eliminering av NTB for norsk eksport av fisk til EU.

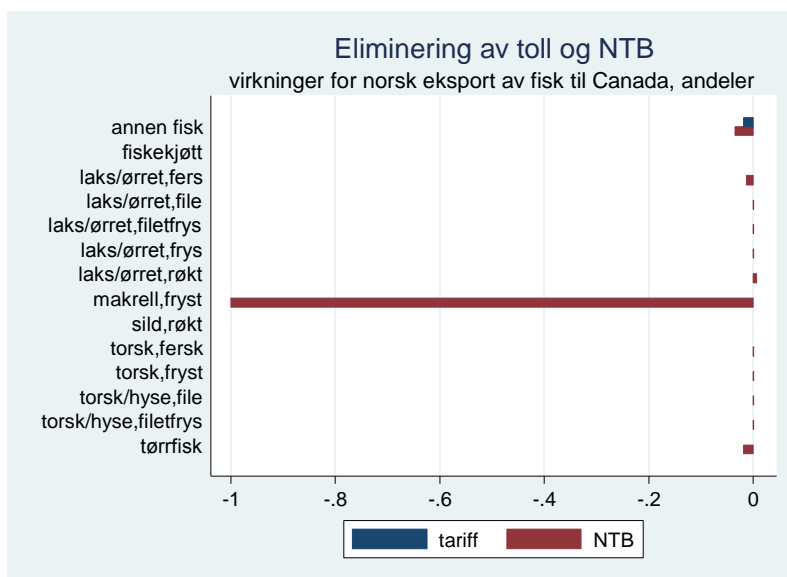

Kilde: se tekst

De relative virkningene for Canada og EU er beskrevet i figur 23 og figur 24. Her er det gjennomsnittlige relative virkninger som er beregnet. Det betyr gjennomsnittet av den relative endringen for hver varegruppe.

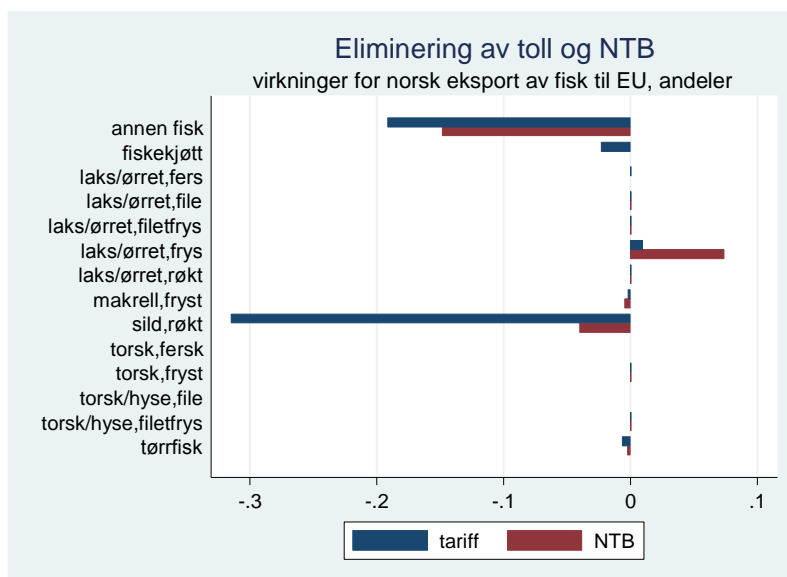
Av figuren er det klart at det er makrell eksporten til Canada som er mest truet av frihandel mellom EU og Canada. Her vil eksporten helt forsvinne. Øvrige prosentvise endringer er svært små. For EU er den relative eksportnedgangen mer omfattende for varegruppene *annen fisk*, *fiskekjøtt* og *røkt sild*.

Figur 23 Relative virkninger av toll-eliminering og eliminering av NTB for norsk eksport av fisk til Canada.

Kilde: se tekst

Figur 24 Relative virkninger av toll-eliminering og eliminering av NTB for norsk eksport av fisk til EU.

Kilde: se tekst

Tabell 2. Totale virkninger for fiskeeksport av frihandel mellom EU og Canada.

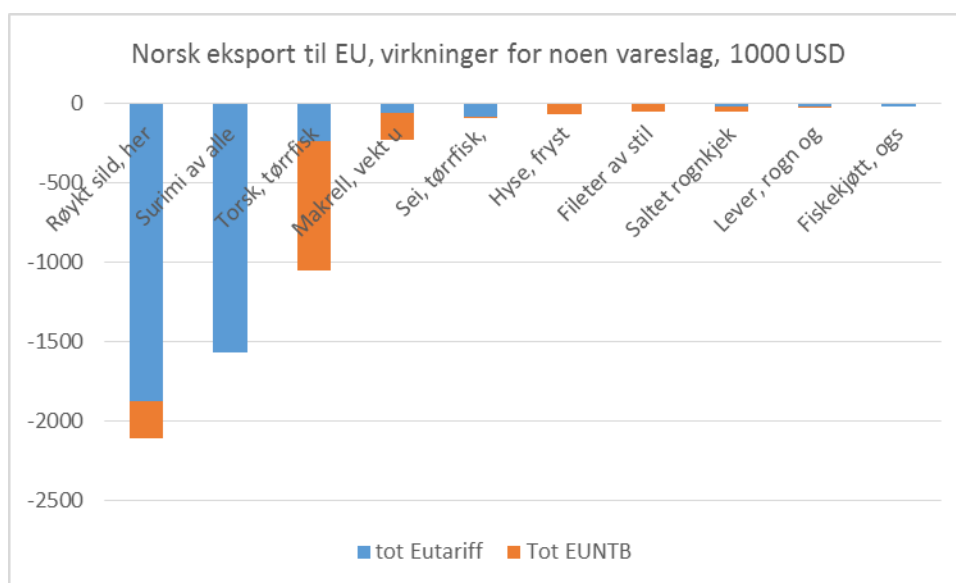
	EU	Canada
Tolleliminering (1000 USD)	-3 825.46	-0.48
Eliminering av NTB (1000 USD)	-870.56	-1108.42

Kilde: se tekst

De totale kvantumseffektene av endringene for fisk er oppsummert i tabell 2. Frihandel mellom EU og Canada innebærer redusert norsk eksport til begge markedene. Vi ser likevel at virkningen av redusert toll i EU er viktigst for norsk eksport dit, mens virkningene for norsk eksport til Canada kommer gjennom reduserte NTB. Men virkningen for norsk eksport til EU av reduserte NTB for canadisk eksport til EU er også forholdsvis stor og er beregnet til 870 000 USD. I prosent av total norsk eksport til Canada og EU er likevel redusert fiskeeksport av begrenset betydning. Det utgjør mindre enn en promille av eksporten til de to markedene.

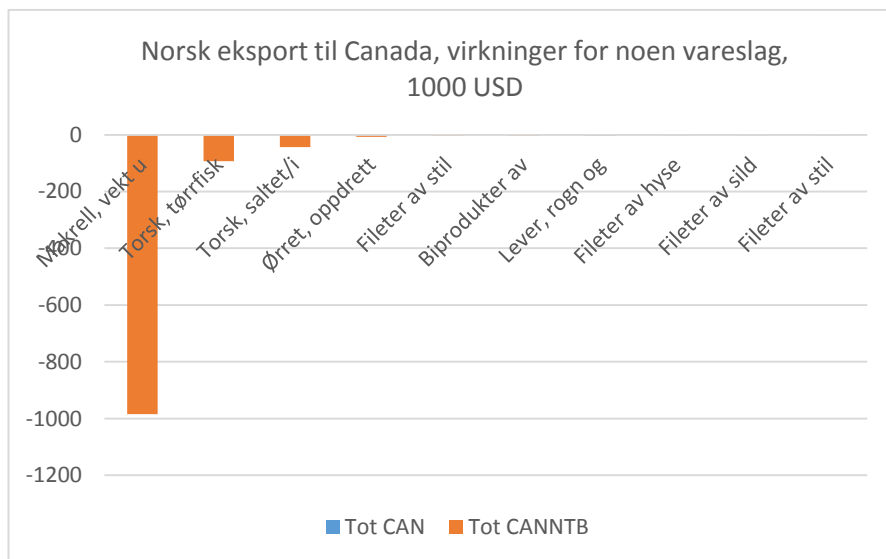
Figur 25 viser de vareslagene på helt disaggregert nivå innenfor fisk og sjømat der en frihandelsavtale mellom EU og Canada er beregnet å gi størst negativ effekt for norsk eksport til EU. Tilsvarende viser figur 26 de vareslagene der avtalen gir størst negativ effekt norsk eksport til Canada. En tabell for alle vareslag innenfor hovedkapittelet, med beregnede virkninger av toll-lettelser og reduserte NTB for eksport til både EU og Canada er gitt i appendikset.

Figur 25

Kilde: se tekst

Figur 26

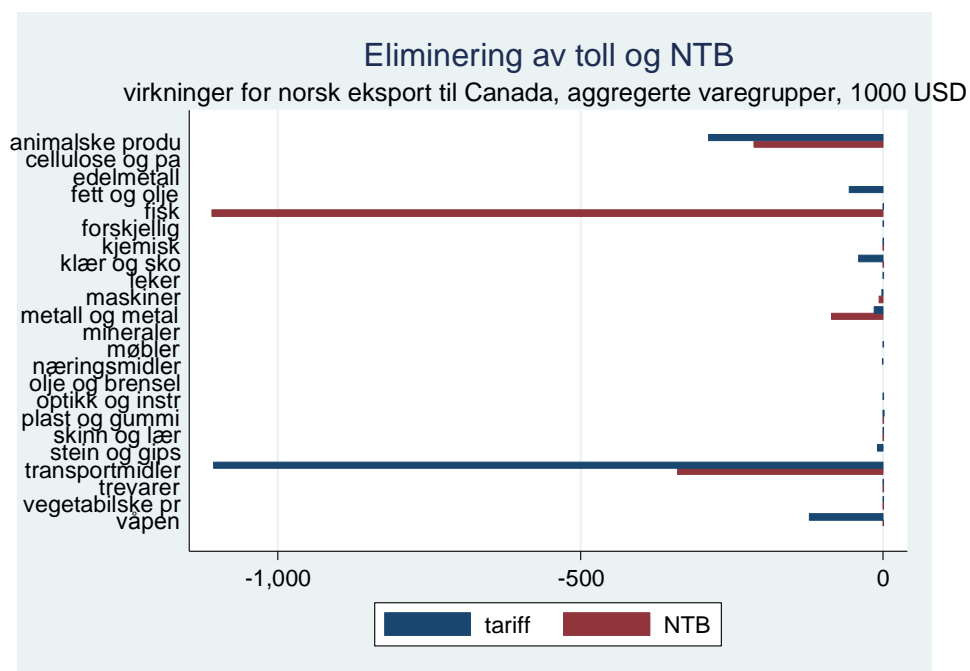

Kilde: se tekst

Som vi har sett, er virkningene størst i EU og der er også tolleffektene viktige. For norsk eksport til Canada er det også for de største underkategoriene slik at virkningene av reduserte NTB er langt viktigere enn tolleffektene.

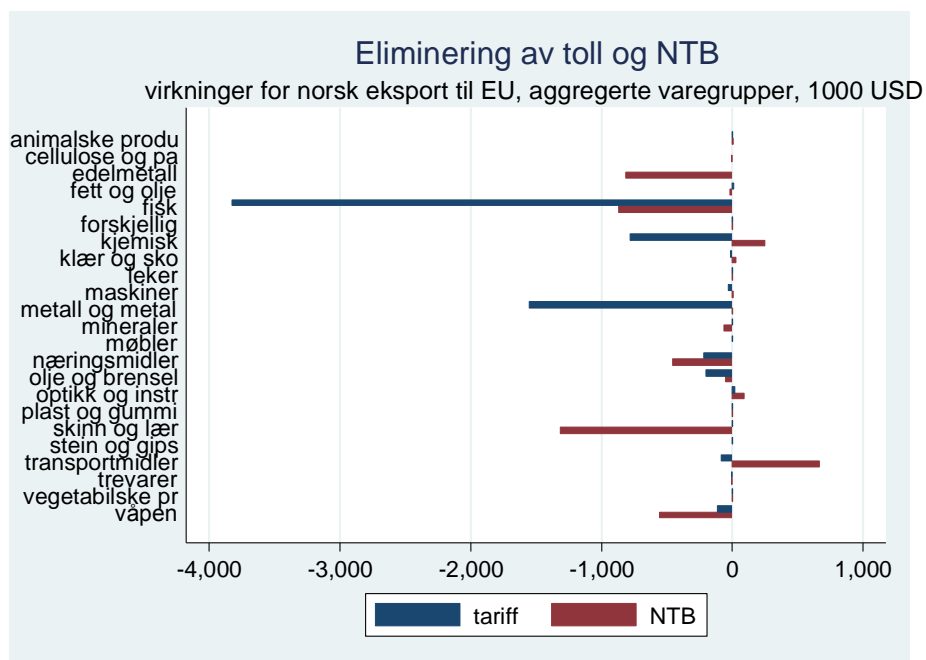
For å vurdere betydningen av avtalen mellom EU og Canada mer generelt har vi også beregnet eksportendringer for all norsk eksport på mer aggregert nivå. Resultatene av dette er gitt i figur 27 og figur 28.

Figur 27. Virkninger for eksport av ulike varegrupper til Canada av frihandel mellom EU og Canada.

Kilde: se tekst

Figur 28 Virkninger for eksport av ulike varegrupper til EU av frihandel mellom EU og Canada.

Kilde: se tekst

Figur 27 antyder at resultatene for fiskeeksport til Canada er særlig følsomme for NTB. For andre varer er det mindre endringer, med unntak av transportmidler (der tollvirkningen er særlig stor) og for fett og olje (som særlig er fiskefor) der tolleliminasjon gir store virkninger.

Figur 28, på den andre siden, antyder særlig store virkninger av frihandelsavtalen for norsk eksport av fisk til EU. Fisk er den varegruppen der frihandel mellom EU og Canada får størst betydning for norsk eksport. Tilsvarende er det også store utslag for eksport av metall- og metallvarer og av varer fra kjemisk industri.

Appendiks

Beregning av kryssprisivirkninger – grunnlaget for beregningene.

Utgangspunktet for å beregne virkninger av toll er en etterspørselsfunksjon av denne typen:

$$x_i = \frac{p_i^{-\sigma} Y}{\sum p_j^{1-\sigma}}$$

Her betegner x_i etterspørselen etter en vare i . p_i er prisen på varen og $-\sigma$ er etterspørselsetastisiteten. Y er den utgiften som konsumenter har til varer av denne typen. x_i antas å være en varevariant som selges i konkurranse med andre varevarianter av tilsvarende type. Etterspørselsfunksjoner av denne typen utledes fra antakelser om at konsumenter har nyttefunksjoner med konstant substitusjonsetastisitet mellom varianter av varene. Substitusjonsetastisiteten er gitt ved σ . Det antas at $0 < \sigma < \infty$. Om $\sigma = 0$ er varene komplementære. Da konsumeres de alltid i et bestemt forhold til hverandre. Om $\sigma < 1$ er etterspørselsetastisiteten svært lav. Da øker salgsverdien av en vare når prisen øker (men omsatt kvantum går likevel ned). Om $\sigma > 1$ har selgeren av varen markedsrett. Da kan omsatt kvantum reduseres for å øke prisene slik at profitten øker. Om $\sigma = \infty$ er det perfekt prisfølsomhet. Da er det fri konkurranse på markedet for varen. Tilsvarende kan det utledes etterspørselsfunksjoner etter innsatsvarer der bedriftene har produktfunksjoner med konstant substitusjonsetastisitet mellom ulike typer av innsatsvarer. Det er her vesentlig at etterspørselen etter en vare avhenger av egen pris, men også av en indeks for andre varer av samme type. Denne indeksen inngår i nevneren i brøken i uttrykket. Krysspriselastisiteten for etterspørselen etter denne varen er da:

$$\frac{dx_i}{dp_j} \frac{p_j}{x_i} = -(1 - \sigma) \underbrace{\left(\frac{p_j^{1-\sigma}}{\sum p_j^{1-\sigma}} \right)}_{s_j}$$

Her betegner s_j markedsandelen til produsent j . Dette blir også krysspriselastisiteten for omsatt verdi siden salgsverdi av en vare har formelen:

$$p_i x_i = \frac{p_i^{1-\sigma} Y}{\sum p_j^{1-\sigma}}$$

Over er det vesentlig at krysspriselasititeten er positiv når $\sigma > 1$. Men denne elastisiteten avhenger også av markedsandelen til den varen som øker i pris, s_j . Bidraget fra denne varen til prisindeksen vises i den siste parenteser over. Oppsummert innebærer dette at virkningen på etterspørsel og omsatt kvantum for en vare når prisen på en annen vare går ned er negativ. Omfanget av endringene avhenger av størrelsen på etterspørselstelasititeten og av markedsandelen til den varen som faller i pris.

For vår undersøkelse antar vi at handelsliberalisering av handelen mellom Canada og EU gir lavere priser på canadiske varer i EU og EUs produkter i Canada. Vi beregner virkningen av at tollbarrierer og NTB forsvinner. Med ad valorem tollsatser er prisen med toll $p_t = (1+t)p$ der p er prisen uten toll og t er tollsatsen. Tolleliminasjon gir derfor en relativ prisendring tilsvarende

$$\frac{p - p_t}{p_t} = \frac{-t}{1+t}$$

De relative og absolutte endringene i norsk eksport av en vare ved tolleliminasjon blir da henholdsvis:

$$\text{Relativ endring} = -(1-\sigma) \underbrace{\left(\frac{p_j^{1-\sigma}}{\sum p_j^{1-\sigma}} \right)}_{s_j} \left(\frac{-t}{1+t} \right)$$

$$\text{Absolutt endring} = -(1-\sigma) \underbrace{\left(\frac{p_j^{1-\sigma}}{\sum p_j^{1-\sigma}} \right)}_{s_j} \left(\frac{-t}{1+t} \right) x_i p_i$$

For å beregne disse endringene har vi brukt data for handel på HS6 nivå. Comtrade-databasen er kilden for disse tallene. Disse dataene gir norsk handel med EU og Canada og EUs og Canadas handel med hverandre. Tilsvarende brukes disse tallene for å finne EUs og Canadas markedsandel i hverandres markeder (andel av total import av de enkelte varene). Vi bruker Kee et al (2009) som kilde ad valorem ekvivalenter for NTB. Og vi bruker Kee et al (2008) som kilde for beregnede etterspørselstelasiteter. Men vi bruker oppdaterte tolldata fra WITS-TRAINS. Utregningene er i 1000 USD.

Det er ikke noe i veien for at virkningen av tollreduksjoner kan være positiv for norsk eksport. Det er for varer med lav σ (mindre enn én). Da er intuisjonen at økt handel mellom EU og Canada (handelsvolumet øker alltid med lavere pris når σ er positiv) også medfører økt norsk handelsverdi for bruken av en varevariant (fra EU eller Canada) er komplementær med norske varevarianter.

Tallene for NTB som er anvendt her er hentet fra Kee et al. (2008). De tar utgangspunkt i data for pris og kvantumskontroll, tekniske reguleringer og mål for markedsrett for ulike varer (på HS nivå 6). Deretter beregnes virkningen på beregnet import for tverrsnitt av land. Beregnet import er konstruert ved å studere hvert enkelt lands komparative fortrinns og deres økonomiske størrelse. Deretter konverteres kvantumsvirkningen av NTB til en pris ekvivalent.

Vi har også anvendt etterspørselselastisiteter på varenivå. Disse er hentet fra Kee et al. (2009). Der tas det utgangspunkt i at importvarer bidrar til lands BNP som innsatsfaktorer. Dette inkluderer også import av konsumvarer siden disse selges gjennom lands varehandelssektorer.

Et eksempel kan illustrere beregningene. I 2013 eksporterte Norge kaldtvannsreker for 5980 000 USD til EU. EUs totale import av reker var 460 326 000 USD. EU har fire underkategorier av kaldtvannsreker i sin toll-numenklatur. Den gjennomsnittlige tollsatsen for disse underkategoriene er 15.5 prosent. Den relative prisendringen ved bortfall av toll er da 13.4 prosent. Canada eksporterte reker til EU for 37 633 000 USD i 2013. Canadas markedsandel i total import av reker var dermed 8 prosent. Etterspørselselastisiteten for reker er beregnet å være -1.137. Ved å bruke formularet ovenfor finner vi dermed at virkningen på norsk eksport av reker til EU av bortfall av toll blir beregnet å være

$$\begin{aligned} \text{Absolutt endring} &= -(1 - \sigma) \underbrace{\left(\frac{p_j^{1-\sigma}}{\sum_j p_j^{1-\sigma}} \right)}_{s_j} \left(\frac{-t}{1+t} \right) x_i p_i \\ &= -(1 - 1.137)(0.08)(-0.134)(5980) = 8.8 \end{aligned}$$

Reduksjonen i rekeeksport til EU ved bortfall av toll mellom EU og Canada er dermed beregnet til 8 800 USD.

For EU er det ikke oppgitt tekniske handelshindre for import av reker. Effekten ovenfor er dermed den beregnede virkningen av frihandelsavtalen mellom Canada og EU for norsk eksport av reker.

Virkninger av eliminering av toll og NTB mellom EU og Canada for norsk eksport til EU og Canada.

Tabellen nedenfor gir virkninger for alle vareslag (i prosent og totalt) av eliminering av toll og NTB mellom Canada for norsk fiskeeksport.

hs6	vare	% EU	tot EU tariff	% EUNTB	Tot EUNTB	% CAN	Tot CAN tariff	% CANNTB	Tot CANNTB
30111	Akvariefisk, fe	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
30119	Akvariefisk, un	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
30191	Ørret, levende	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
30192	Ål (Anguilla-ar	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
30193	Karpe, levende	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
30194	Makrellstørje (0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
30195	Sydlig blåfinne	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
30199	Laks (f.eks yng	-0.03	-0.46	-0.04	-0.73	0.00	0.00	-0.86	0.00
30211	Ørret, oppdrett	0.00	-1.35	0.00	0.00	0.00	0.00	-3.95	-7.16
30213	Stillehavslaks,	0.00	1.84	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
30214	Atlanterhavslak	0.00	1.44	0.00	0.00	0.00	0.00	0.02	1.73
30219	Røye, fersk ell	0.00	0.01	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
30221	Blåkveite, fers	-0.05	-11.05	0.00	-0.95	0.00	0.00	0.00	0.00
30222	Rødspette, fers	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
30223	Tunge, fersk el	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
30224	Piggvar, oppdre	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
30229	Flyndrefisk, un	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
30231	Albakor eller l	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
30232	Gulfinnet tunfi	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
30233	Stripet pelamid	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
30234	Storøyet tunfis	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
30235	Atlanterhavsmak	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
30236	Sydlig blåfinne	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
30239	Tunfisk av slek	-4.74	-0.11	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
30241	Nordsjøsild, fe	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
30242	Ansjos, fersk e	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
30243	Sardiner, sardi	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	-100.00	0.00
30244	Makrell, fersk	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
30245	Taggmakrell (he	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
30246	Cobia, fersk el	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
30247	Sverdfisk, fers	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
30251	Spiselige bipro	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.02	0.05
30252	Hyse, fersk ell	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
30253	Sei, fersk elle	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
30254	Lysing, fersk e	0.20	8.37	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
30255	Alaskatheragra	0.01	0.01	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00

30484	Fileter av sver	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
30485	Fileter av tann	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
30486	Fileter av sild	0.00	-0.07	0.00	0.00	0.00	0.00	-0.54	-0.31
30487	Fileter av stor	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
30489	Fileter av makr	0.00	-0.21	0.00	0.00	0.00	0.00	-0.10	-0.10
30491	Annet fryst fis	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
30492	Annet fryst fis	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
30493	Fiskekjøtt, ogs	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
30494	Fiskekjøtt, ogs	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
30495	Fiskekjøtt, ogs	-0.54	-21.15	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
30499	Surimi av alle	-2.29	-1564.88	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
30510	Mel og pelleter	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
30520	Saltet rognkjek	-0.21	-22.48	-0.24	-25.18	-4.78	0.00	-20.95	0.00
30531	Fileter av tila	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
30532	Fileter av tors	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	-0.17	-0.01
30539	Fileter av sild	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
30541	Røykt stillehav	0.00	0.37	0.00	1.63	0.00	0.00	1.20	23.79
30542	Røykt sild, her	-31.47	-1873.71	-3.99	-237.80	0.00	0.00	0.00	0.00
30543	Røykt ørret, he	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.05	6.42
30544	Røykt tilapia,	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
30549	Røykt fisk, her	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.07	0.19
30551	Torsk, tørrfisk	-0.07	-238.54	-0.23	-812.38	0.00	0.00	-3.73	-92.64
30559	Sei, tørrfisk,	-0.59	-80.44	0.00	-0.02	0.00	0.00	-0.03	-0.12
30561	Sild, saltet, m	0.00	0.01	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
30562	Torsk, saltet/i	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	-12.49	-43.50
30563	Ansjos, saltet/	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
30564	Tilapia, malle,	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
30569	Brosme, saltet,	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
30571	Haifinner, tørk	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	-9.12	0.00
30572	Fiskehoder, -ha	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	-0.13	0.00
30579	Biprodukter av	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	-3.01	-4.28
30611	Languster, frys	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
30612	Hummer, fryst	-1.95	-2.61	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
30614	Kongekrabber, f	0.01	1.42	0.02	3.46	0.00	0.00	0.00	0.00
30615	Sjøkreps, fryst	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
30616	Kaldtvannsreker	-0.15	-8.99	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
30617	Reker, unnt kal	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
30619	Fryste krepsdyr	0.00	0.08	0.00	0.16	0.00	0.00	0.00	0.00
30621	Languster, leve	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
30622	hummer	-0.26	-1.17	-0.07	-0.31	0.00	0.00	0.00	0.00
30624	Kongekrabber, l	-0.38	-6.23	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
30625	Sjøkreps, ikke	0.00	0.00	0.00	0.00	-100.00	0.00	0.00	0.00

30626	Kaltdvannsreker	0.00	-0.17	0.00	-0.17	0.00	0.00	0.00	0.00
30627	Reker, unnt kal	-0.01	0.00	-0.01	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
30629	Krepsdyr, ikke	-0.02	-0.10	-0.02	-0.13	-93.55	0.00	0.00	0.00
30711	Østers, levende	-0.01	0.00	-0.17	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
30719	Østers, unnt le	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
30721	Kamskjell av ar	0.02	0.62	0.10	3.58	0.00	0.00	0.00	0.00
30729	Kamskjell av sl	0.40	1.66	2.36	9.83	0.00	0.00	0.00	0.00
30731	Blåskjell, av a	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
30739	Blåskjell, av a	-0.02	-0.02	-0.01	-0.01	0.00	0.00	0.00	0.00
30741	Blekksprut, tia	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
30749	Blekksprut, tia	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
30751	Blekksprut, ått	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	-0.56	0.00
30759	Blekksprut, ått	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
30760	Snegler, unnt s	0.00	0.00	0.00	0.00	-0.34	0.00	-12.34	0.00
30771	Sandskjell, hje	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
30779	Sandskjell, hje	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	-0.01	0.00
30781	Øresnegler ("ab	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
30789	Øresnegler ("ab	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
30791	Bløtdyr, levend	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
30799	Bløtdyr, unnt v	-0.05	-0.03	-0.23	-0.11	0.00	0.00	-0.04	0.00
30811	Sjøpølser, leve	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
30819	Sjøpølser, unnt	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
30821	Kråkeboller (sj	0.02	0.00	0.01	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
30829	Kråkeboller (sj	-5.95	0.00	-18.49	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
30830	Maneter	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
30890	Virvelløse dyr	-0.01	0.00	-0.04	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00

Referanser

- actionlan.gc.ca/ceta (2013) tilgjengelig på
<http://www.international.gc.ca/trade-agreements-accords-commerciaux/assets/pdfs/ceta-aecg/ceta-technicalsummary.pdf>
- Bierbrauer, E. (2014) Negotiations on the EU-Canada Comprehensive Economic and Trade Agreement (CETA) concluded, In-depth analysis, tilgjengelig på
http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2014/536410/EXPO_IDA%282014%29536410_EN.pdf
- Comtrade (2015) tilgjengelig via <http://wits.worldbank.org/>
- EU-Canada (2008) Assessing the benefits of a closer EU-Canada economic partnership – a joint study of the European Commission and the government of Canada.
http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2008/october/tradoc_141032.pdf
- European Commission (2015) *CETA – Summary of the final negotiating results* tilgjengelig på <http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/canada/>
- Kee, H. L., A. Nicita and M. Olarreagra (2009): Estimating Trade Restrictiveness Indices. *Economic Journal* 119 (1) pp. 172-199.
- Kee, H. L., A. Nicita and M. Olarreagra (2008): Import Demand Elasticities and Trade Distortions. *Review of Economics and Statistics* 90 (4) pp. 666-682.
- WITS-TRAINS (2015) tilgjengelig via <http://wits.worldbank.org/>
- World Development Indicators (2015) tilgjengelig via
<http://databank.worldbank.org/data/views/variableSelection/selectvariables.aspx?source=world-development-indicators>

Norsk Utenrikspolitisk Institutt

Norsk Utenrikspolitisk Institutt [NUPI] ble etablert i 1959, og er et ledende, uavhengig forskningsinstitutt på internasjonal politikk og områder av relevans for norsk utenrikspolitikk. Formelt er NUPI underlagt Kunnskapsdepartementet, men opererer likevel som en uavhengig, ikke-politisk virksomhet i alle sine faglige aktiviteter. Forskning utført ved NUPI spenner fra kortsiktig anvendt forskning til mer langsiktig, grunnforskning.

About the Author

Per Botolf Maurseth is Senior Research Fellow at BI – Norwegian Business School and is connected to NUPI's Research Group on International Economics.

NUPI

Norsk Utenrikspolitisk Institutt
C.J. Hambros plass 2D
Postboks 8159 Dep. 0033 Oslo
www.nupi.no | info@nupi.no